

Considerații privind profesia de sociolog în România

Cristina Tîrhaș

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

A deveni sociolog în România anului '95

În 1995, Universitatea „Babeș-Bolyai” licenția prima promoție de sociologi postdecembriști, constând în câteva zeci de absolvenți. Alături de colegii mei, ca sociolog începător (într-o societate „necunosătoare” a științelor sociale așa cum erau ele încetățenite și dezvoltate de decenii bune în țările democratice), conștientizăm, cu oarecare înfiorare, că practicarea în România a profesiei pe care am ales-o nu este una tocmai bine determinată, fapt ce se reflecta la tot pasul în opinia publică și mentalitatea primilor ani de după revoluție.

Chestiunea profesiei de sociolog, a noilor nișe care s-ar putea crea pe piața muncii fusese discutată în câteva rânduri, în anii facultății, și cu profesorii noștri (unii dintre ei, deși familiarizați cu anumite domenii sociologice, mai ales cu cercetările empirice, se inițiau alături de noi, pe parcursul elaborării cursurilor, în universul prolificii sociologii vestice, „libere” și multiparadigmatice – ceea ce ne-a făcut părtași entuziaști la descoperirile, cu precădere bibliografice, din domeniu și a născut solidarități, dezbateri și idei –, iar alții, având șansa de a beneficia de burse de specializare la universități americane, germane sau franceze înainte de 1989, au avut ambiția și energia să încerce să ne aducă la același numitor cu sociologia occidentală, în măsura în care se putea, să ne deschidă apetitul spre explicații

și interpretări pertinente sociologic, într-un cuvânt să ne introducă în universul atât de colorat și divers al domeniului în care ne aventuram). Fără ca respectivele discuții privind statutul și viitorul sociologiei/sociologului să își găsească atunci răspunsuri ferme, controversele inițiale au prins treptat contur pentru noi, ca sociologi în formare, în două sensuri: în primul rând, am înțeles că uneori incertitudinea împinge la acțiune, care la rândul ei poate genera competențe noi, onest asumate și dezvoltate ca răspuns la riscul neadaptării profesiei la realele cerințe societale; în al doilea rând, această nesiguranță (prezentă de altfel pe toate palierele și în toate instituțiile societății românești care parcurgea greoi și încă traversează sinuos succesive tranziții costisitoare social, și cu atât mai acut resimțită într-un domeniu socioprofesional nou) era una dintre provocările sociale care, în sine, se traducea într-un fapt social (înregistrat „din interior”): acela al *crizei de nișă profesională*.

Fără a avea date de cercetare sistematică, apreciez că experiența clujeană a anilor '91-'95 se suprapunea în mare măsură – cu posibile diferențe notabile de detaliu – cu cea a altor universități românești „de tradiție”, unde, deși pentru o perioadă de timp în regimul comunist nu au existat facultăți sau secții speciale de sociologie, ea a supraviețuit sub diferite forme. Se poate estima că la universitățile „începătoare” în ale sociologiei, situația era și mai confuză, deși probabil dintr-un optimism naiv, nu era resimțită neapărat ca atare, nici de către dascăli, nici de către studenți.

A vorbi despre/a practica sociologia

Conștienți de angrenajul de efecte, unele perverse, ale schimbărilor structurale cărora le eram, simultan, martori curioși și victime contextuale, terminând facultatea ne-am asumat, vrând-nevrând, starea de fapt, iar unii dintre noi au considerat că datorează profesiei de sociolog o oarecare loialitate. Seducător, dictonul lui A. Comte : „*Savoir pour prévoir pour pouvoir*” exercită, să recunoaștem, o oarecare fascinație și hrănește întrucâtva entuziasmul sociologic. Ce înseamnă însă loialitate față de o profesie, în condiții precare economic și de incertitudine socială? Căci, după părerea mea, nu e nici rațional și nici măcar eroic ori romantic să practici o meserie, câtă vreme aceasta ori nu îți oferă un minim de siguranță materială, ori societatea e prea insensibilă și chiar rigidă în a-ți da șansa să practici ceea ce ai învățat?

Loialitatea față de profesia de sociolog consider că se poate traduce prin *aderența practică, funcțională, la orizontul larg și flexibil al acesteia*. Am în vedere aici nu atât o „filosofie de viață a sociologului” (deși cred că ea se inserează cumva implicit, organic, în experiența cotidiană a acestuia, în sensul că înțelegerea complexă a fenomenelor și evenimentelor sociale, inclusiv a celor personale îi conferă sociologului nu doar un plus de înțelepciune și detașare, dar și avantajul cunoașterii adecvate și uneori al prevederii unor situații familiale, grupale, societale), cât faptul că *un sociolog poate să își asume îndreptățit foarte multe competențe, fără ca acest demers să fie ilegal sau ipocrit*. În schimb, se întâlnește destul de frecvent o situație inversă: unii exponenți ai altor domenii – cu precădere jurnaliști, filologi, teologi și chiar istorici –, atribuindu-și la modul superficial rolul de adevărați cunoscători și profunzi interpreți ai realităților și vieții sociale de ansamblu, practică extinderi analitice sau chiar intruziuni agresive în spectre de competență strict

sociologică (cum ar fi contractarea unor proiecte de cercetări empirice cu profil sociologic, ori abordarea incompetentă, de către nespecialiști, a rezultatelor unor rapoarte de cercetare – de exemplu, cele de combinare a unor variabile sociodemografice, cu grave consecințe în înțelegerea adecvată a problemelor investigate). Conduite de acest gen se dovedesc nefuncționale, în primul rând din cauza distorsiunilor informaționale și interpretative care pot apărea, iar în al doilea rând la nivelul corectei instrumentări a unei cercetări sau analize, ceea ce poate avea grave repercusiuni la nivelul funcționării instituționale, în informarea corectă și onestă a opiniei publice sau în luarea unor decizii, adoptarea unor politici etc.

Revenind la chestiunea flexibilității profesiei de sociolog, adaug o corecție necesară (un revers al medaliei): consider că nu trebuie să se cadă nici în cealaltă extremă. Adică sociologul nu se poate erija cu orice preț, doar în virtutea extensiei/complexității domeniului, în cunoscător universal, legitim, al oricărui subiect ce are legătură cu socialul – instituțiile, legislativul, economia etc. Există *riscul ca*, în căutarea agresivă și necontrolată a unor nișe profesionale, *sociologul să practice un gen de „haiducie”* care, pe termen lung, va dăuna atât imaginii lui (prestigiul profesiei de sociolog) în ariile sociumane, cât și grupurilor, instituțiilor cărora îi aparține. În situația în care există domenii legiferați și „protejați” prin bariere (exemple de activități cu limite stricte ar fi cele juridice sau medicale), comunitățile profesionale care nu și-au creat o astfel de „acoperire” (control în interior și filtre dinspre exterior, pentru a ține în frâu forțele centripete și centrifuge – în măsura în care acestea pot crea turbulențe, disfuncții și inechități interprofesionale pe termen mediu și lung), pe lângă avantajele unei circulații relativ „libere” spre posturi considerate adecvate (desigur, între niște limite ale competențelor), au și dezavantajul de a nu asigura celor calificați într-o anumită meserie o plajă coerentă, justă, a variantelor de activități asumate în comunitatea respectivă și, mai

grav, lasă „ușa deschisă” nespecialiștilor dornici să acopere astfel de culoare profesională neprotejate.

Pe de altă parte, trebuie realizată aici o distincție importantă: intruziunea unor domenii în altele mai mult sau mai puțin învecinate, interferențele teoretico-metodologice și aplicative între discipline, profesii, competențe, instituții sunt fenomene frecvent întâlnite și în societăți cu tradiție în democrație, având și efecte pozitive. Pe palierul teoretico-academic, multiplicarea unor idei și curente în domenii vecine sau interesate reciproc (celebre sunt schimburile și adaptările dintre genetică, antropologia fizică, fiziologie și antropologia culturală, precum și cele dintre economie, psihologie și sociologie) creează uneori domenii de intersecție noi, care fertilizează terenul cunoașterii. Astfel de discipline hibrid, inițial „de graniță”, au căpătat în scurt timp o oarecare recunoaștere ca domenii relativ autonome (cum este cazul psiholingvisticii, psihosociologiei sau antropologiei cognitive), producând specialiști înalt calificați pe respectivul segment interdisciplinar. Din perspectiva șanselor de angajare, o cauză frecventă a migrațiilor profesionale este suprapopularea cu specialiști dintr-un domeniu într-un interval de timp relativ scurt, corelată cu lipsa cererii acestor profesii pe piața forței de muncă. Aceste dezechilibre, la care se adaugă necorelări socioeconomice, stau de multe ori la baza mutațiilor în perimetrul angajărilor, atât de frustrante pentru unele categorii socioprofesionale, iar politicile sociale de corecție a tendințelor respective nu pot întotdeauna să rezolve situația în mod optim.

Considerații asupra dinamicii sociologiei românești de azi

Dincolo de inconvenientele menționate mai sus, *statutul sociologului și sociologiei românești actuale nu sunt* nici pe departe în pericol ori *împinse spre un destin tragic*.

Dimpotrivă. De probleme structurale cum ar fi lipsa locurilor de muncă în anumite calificări, dificultăți în crearea de nișe sau impedimentele suprapunerilor/interferențelor dintre competențele profesionale se lovesc și numeroși absolvenți ai unor specializări consacrate de decenii pe piața muncii. Așa cum, chiar imposturile în asumarea competențelor sunt realități întâlnite și în țări dezvoltate, înalt stratificate, în care controlul social este stabilizat și permanent perfecționat la nivel instituțional, comunitar, național. În sociologia autohtonă a ultimilor ani, se poate observa că, din ce în ce mai mult, atât la nivel academic (o adevărată explozie a revistelor, cărților din diferite ramuri și subdomenii ale sociologiei), cât și la cel al proiectelor empirice, se manifestă o recrudescență a interesului pentru cercetarea socială (creșterea cu peste 30% în ultimii patru ani a numărului de institute de cercetare din evantaiul socioumanului, afiliate sau nu universităților, sporirea numărului de granturi, proiecte de cercetare și lărgirea oportunităților de finanțare a demersurilor empirice); dar și un mare număr de absolvenți care, profesând sau nu ca sociologi, prin cunoștințele lor „polenizează” întrucâtva și ei o nouă generație, o dinamică semnificativă a mobilității globale în rândul specialiștilor (mai ales la nivel academic) – ceea ce a ridicat mult nivelul de pregătire al acestora, cu efecte certe asupra analizelor din presa scrisă, a intervențiilor, dezbaterilor mass-mediale (atunci când teoreticieni și practicieni de formație adecvată sunt invitați la emisiuni pe teme sociale, politice, economice, religioase etc.). La rândul lor, „vocile” acestor specialiști au o oarecare influență (deși nu atât de puternică pe cât ar fi de dorit) asupra luării deciziilor politice și, chiar dacă mai lent, antrenează o socializare a publicului larg în sensul împărțirii competente a unor realități care ne vizează pe toți, sociologi sau nu. Evident, toate aceste evoluții stau sub semnul *globalizării informației și integrării autentice a României în lumea democratică* (cu tot

angrenajul de politici, reguli, standarde, drepturi, libertăți, influențe și ajustări).

Deși încă vizibil, decalajul dramatic dintre științele socioumane autohtone și cele vestice, rezultat din cinismul destinului sau hazardul istoric (cine știe?), cu care a demarat în anii '90 o nouă odisee a sociologiei românești, s-a estompat semnificativ. Decalajul respectiv este resimțit ca injust, cu atât mai mult cu cât sociologia românească din perioada interbelică era recunoscută și unanim apreciată pe plan mondial. *Școala monografică de la București* condusă de D. Gusti, cu autentică substanță multidisiplinară și studiile ulterioare ale lui H.H. Stahl și ale colaboratorilor săi, dar și a altor sociologi, pe atunci tineri, din perioada regimului totalitar comunist, au nu doar o valoare istorică, ci și una de cert conținut

teoretico-metodologic propriu-zis. În fond, concepția gustiană cu privire la strategiile monografice de studiere a realităților, în care problema „cadrelor” (geografic, economic, social, religios etc.) joacă un rol central, este ușor regășibilă în pretențiile cercetărilor interdisciplinare, complexe, integrative.

Alături de alte argumente, și cel de mai sus – deși, păstrând logica intrinsecă a discursului științific, apelul excesiv la „gloria trecutului” nu e în sine un argument, ci mai mult un exercițiu de retorică – poate intra într-o *constelație motivațională care să impulsioneze comunitatea sociologilor* (ori pe fiecare în parte, deși, evident, rezultatele în acest caz ar fi oarecum anemice și lipsite de coerență) *să își consolideze poziția în agitata societate românească.*

Primit la redacție: martie 2007